

Flóra Slovenska VI/4

Angiospermophytina
Dicotyledonopsida
Caryophyllales (2. časť)
Ericales

SPRACOVALI

*Dana Bernátová, Jiří Danihelka, Daniel Dítě, Pavol Eliáš jun.,
Viera Feráková, Kornélia Goliašová, Vít Grulich, Iva Hodálová,
Judita Kochjarová, Jaromír Kučera, Dominik Roman Letz, Jana Májeková,
Pavol Mered'a jun., Eleonóra Michalková, Tatiana Miháliková, Marián Perný,
Terézia Schwarzová, Marek Slovák, Helena Šípošová, Eliška Štubňová,
Ondrej Ťavoda, Eva Uherčíková, Marica Zaliberová*

EDITORI

Kornélia Goliašová, Eleonóra Michalková

VEDA

vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied
Bratislava 2016

15. Lipandra Moq.

Mrlík

(Spracovali P. MEREĎA jun., T. SCHWARZOVÁ)

Lipandra Moq. Chenopod. Mongr. Enum., p. 19, 1840.

Syn.: *Oligandra* Less. 1834, nom. illeg. – *Gandriloa* Steud. 1840, nom. illeg. – *Oliganthera* Endl. 1841, nom. illeg.

Monotypický rod (znovu)vyčlenený zo široko chápaného rodu *Chenopodium* na základe nedávnych molekulárnych štúdií. Zahŕňa jediný druh, *Lipandra polysperma* (L.) S. Fuentes, Uotila et Borsch, ktorý sa vyznačuje kombináciou týchto znakov: (1) odenie tvorené pľuzgierovitými chlpmi s drobnou terminálnou bunkou na krátkej stopke (podobné druhom rodu *Chenopodiastrum*), (2) tenká (nedužinatá), jednoduchá a spravidla celistvookrajová listová čepeľ, (3) súkvetie metlina vidlic, v hornej časti pripomínajúca klas kľbiek (podobná druhom rodu *Dysphania*), (4) v čase zrelosti plodov rozostúpené okvetné lístky, (5) u nezrelých plodov $\pm$ hrubé, tesne priliehajúce oplodie s nepravidelne usporiadanými lištami, (6) peľové zrnká s malým počtom veľkých pórov. Vzhľadom na veľmi tenké oplodie je pri druhoch rodu *Chenopodium* s. l. veľkosť achény zhodná s veľkosťou semena.

Základné chromozómové číslo: $x = 9$.

1. *Lipandra polysperma* (L.) S. Fuentes, Uotila et Borsch

Mrlík mnohoplodý

Ic.: Tab. 16, fig. 6, p. 196 – 197 (odenie); Tab. 25, p. 255

Lipandra polysperma (L.) S. Fuentes, Uotila et Borsch Willdenowia 42: 14, 2012.

Bas.: *Chenopodium polyspermum* L. Sp. Pl. ed. 1, p. 220, 1753.

Syn.: *Chenopodium acutifolium* Sm. 1800.

Jednoročná, nearomatická, nezapáchajúca bylina. Rastliny v mladosti roztrúsené poprášené, v dospelosti lysavejúce; chlpy dvojaké: (a) pavučinaté, viacbunkové, nezreteľne článkované, (b) pľuzgierovité, krátko stopkaté až takmer sediace; stopka pľuzgierovitého chlpu 0,02 – 0,1(–0,3) mm dlhá, bunky stopky nepatrne kutinizované, s veľkou centrálnou vakuolou, nežliazkatého charakteru; terminálna bunka pľuzgierovitého chlpu $\pm$ guľovitá, zriedka až sféroidná. Byľ (5–)30 – 60(–90) cm vysoká, od bázy riedko rozkonárená, hranatá; hlavná byľ spravidla diferencovaná a vzpriamená alebo vystúpavá až poliehavá; bočné konáre striedavé až (najmä spod-

Tab. 25. – *Lipandra polysperma*, habitus so vzpriameným hlavným konárom, časť byle s poliehavým hlavným konárom, kvet

né) protistojné, dolné vystúpavé až poliehavé, horné šikmo až široko odstávajúce. Listy striedavé, dolné niekedy protistojné, v pazuchách s bočnými konármi, stopkaté; stopka najväčších listov (2–)8 – 20(–35) mm dlhá; čepeľ tenká (nedužinatá), jednoduchá, vajcovito kopijovitá, zriedkavejšie oválna alebo obrátene vajcovitá, celistvookrajová alebo ojedinele na báze po stranách s 1 – 2 párami zubov, na vrchole tupá až ostro končistá, (5–)15 – 70 × (5–)10 – 25(–45) mm veľká, často červenejúca, na líci v mladosti roztrúsene poprášená, na báze s vtrúsenými pavučinatými chlpmi, v dospelosti lysavejúca, na rube v mladosti roztrúsene poprášená, v dospelosti lysavejúca. Súkvetie metlina vidlíc; ramená vidlíc spravidla nerovnomerne vyvinuté, tvoriace jednoramenný vrcholík; v terminálnych častiach jednotlivých vidlíc aj celého súkvetia kvety klbkato nakopené a vrchol súkvetia pripomína klas klbkiek (paklas); klbká (1–)2 – 5(–7)-kveté. Listene listového tvaru, prítomné až takmer po vrchol súkvetia. Kvety obojpohlavné, sediace. Okvetie 5-početné, len na báze zrasťené, lysavejúce, v čase zrelosti plodov rozostúpené a s nezmenenou konzistenciou; okvetné lístky bez výraznej strednej žilky, len pri vrchole nezreteľne slabo kýlnaté, na okrajoch blanité, na vrchole (tupo) končisté, zelené, často červenofialkasté, lysavejúce. Tyčinky 1 – 3(–5). Blizny 2. Achény na kvetnom lôžku vodorovne (ojedinele zvislo) uložené; oplodie spočiatku pomerne hrubé, k semenu tesne priliehajúce (na semene pretrvávajúce), s nepravidelne usporiadanými lištami, žltohnedé až červohnedé (na položkách sivohnedé až fialové), pri zrelosti plodoch až blanité, belavé. Semená s priemerom (0,9–)1 – 1,1(–1,2) mm; osemenie purpurové, v čase zrelosti plodov až čierne, lesklé, s plytkými hrebeňovitými vypuklinami (viditeľné pod mikroskopom).

Chromozómy: $2n = 18$, okr. 6, Bratislava, prístav (Schwarzová in Májovský et al. Acta Fac. Rerum Nat. Univ. Comen., Bot. 25: 5, 1976 ut *Chenopodium polyspermum*).

Variabilita. Rozlišujú sa 2 variety. Rastliny nominátnej var. *polysperma* sú sýtozelené, s vystúpavou až plazivou byľou, spravidla vajcovitými a tupo zakončenými listovými čepeľami a s riedkou metlinou vidlíc; var. *acutifolia* (Sm.) Mosyakin [syn.: *Chenopodium acutifolium* Sm., *C. polyspermum* var. *acutifolium* (Sm.) Gaudin] sa odlišuje zväčša svetlozeleným a neskôr často červenkastým sfarbením, spravidla vzpriamenou byľou, vajcovitými až elipsovitými, ± končistými listovými čepeľami a hustým súkvetím, pripomínajúcim klas klbkiek. Na Slovensku rastú obe variety, ich taxonomická hodnota je však sporná.

Biológia, ekológia, fytocenológia. Terofyt. Kvitnutie jún – október. Rastie ako burina v záhradách, na poliach, vo vinohradoch. Osídľuje taktiež obnažené pôdy na rôznych ďalších ruderálnych stanovištiach, ako sú okraje ciest, rumoviská a neupravené plochy. Častý je aj na poloprirodzených až prirodzených stanovištiach, ako sú brehy vodných tokov, aluviálne lúky, obnažené dná mŕtvych ramien a vodných nádrží, obnažené lesné pôdy a pod. od planárneho do montánneho stupňa. Maximum: 975 m n. m., okr. 22, Donovaly (Štrba Acta Carp. Occ.

6: 80, 2015). Charakteristický druh segetálnych spoločenstiev radu *Atriplici-Chenopodietalia albi*, zv. *Spergulo-Oxalidion* a as. *Panico-Chenopodietum polyspermi*, zastúpený aj v spoločenstvách zv. *Sherardion*. Diferenciálny druh zv. *Chenopodion glauci*. Vyskytuje sa aj v ruderálnych spoločenstvách tr. *Stellarietea mediae* vo viacerých spoločenstvách tr. *Phragmito-Magnocaricetea*, vo zv. *Senecionion fluviatilis*, len veľmi zriedkavo v spoločenstvách tr. *Artemisietea vulgaris* a sporadicky vo zv. *Potentillion anserinae*.

Celkové rozšírenie. Pôvodný v miernom a submediteránnom pásme Eurázie, na východ po pohorie Altaj. V okrajových častiach európskeho kontinentu (Pyrenejský polostrov, Írsko, stredná a severná Škandinávia) vzácny až chýba. Izolované arely v Prednej Ázii. V Severnej Amerike, Etiópii, južnej Afrike a na Filipínach zavlečený.

Rozšírenie na Slovensku. Pravdepodobne pôvodný druh. Rastie roztrúsené, miestami až hojne na celom území.

LITERATÚRA

- Fuentes-Bazán, S., Uotila, P., Borsch, T.: A novel phylogeny-based generic classification for *Chenopodium* sensu lato, and a tribal rearrangement of *Chenopodioideae* (*Chenopodiaceae*). *Willdenowia* 42: 5–24, 2012.
- Mosyakin, S. L.: New nomenclatural combinations in *Blitum*, *Oxybasis*, *Chenopodiastrium*, and *Lipandra* (*Chenopodiaceae*). *Phytoneuron* 2013 (56): 1–8, 2013.

16. *Chenopodiastrium* S. Fuentes, Uotila et Borsch

Mrlík

(Spracovali P. MEREĎA jun., T. SCHWARZOVÁ)

Chenopodiastrium S. Fuentes, Uotila et Borsch *Willdenowia* 42: 14, 2012.

Jednoročné, nearomatické byliny, v mladosti roztrúsené až husto poprúšené, v dospelosti takmer holé; chlpy dvojaké: (a) pavučinaté, viacbunkové, nezreteľne článkované, v dospelosti opadávajúce, (b) pľuzgierovité, krátko stopkaté až takmer sediace, zriedka dlho stopkaté; stopka pľuzgierovitého chlpu 0,02 – 0,25(–0,35) mm dlhá, bunky stopky nepatrne kutinizované, s veľkou centrálnou vakuolou, nežliazkatého charakteru; terminálna bunka pľuzgierovitého chlpu guľovitá až sféroidná, s priemerom 0,08 – 0,13 mm. Byľ vzpriamená, zriedka vystúpavá, spravidla od bázy husto rozkonárená; konáre striedavé, najspodnejšie niekedy takmer protistojné. Listy striedavé, dolné niekedy takmer protistojné, stopkaté; prízemná ružica chýba; čepeľ tenká až mierne dužinatá, jednoduchá, na okraji zúbkatá až laločnatá, smerom